

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА МИРУ В КОНЦЕПЦІЇ ЕМЕРІКА КРЮСЕ

У статті аналізуються виховні ідеї відомого паризького вченого Емеріка Крюсе (1590–1648). Автор ідеї про міжнародну організацію, в якій багато хто вбачає коріння сучасного ЄС, він розробив цікаву виховну систему, засновану на практичному досвіді. В основу його концепції було покладено ідеї про соціальне благополуччя молодої людини, яке має стати запорукою успішного виховання. На перше місце в освіті він ставив виховання добропорядності, і тільки потім навчання наукам. Значну роль в освітньому процесі відводив державі, яка має виступити гарантом соціальної інтегрованості вихованців.

Ключові слова: Емерік Крюсе, виховання, пацифізм, толерантність, милосердя.

Сьогоднішня політична ситуація в нашій країні спонукає замислитись над питаннями виховання пацифізму у підростаючого покоління. Військові дії на Сході України поставили на порядок денний актуальну проблему запобігання війни та збереження миру освітньо-виховними засобами. В цьому контексті актуальним є досвід наших попередників, який з огляду на впровадження принципів "Нової української школи" стане в нагоді в процесі підготовки вчителів у закладах вищої освіти.

Виховні ідеї Емеріка Крюсе (1590–1648) особливо цікаві з методичної точки зору для підготовки майбутнього вчителя, адже він був не просто філософом, автором ідеї про міжнародну організацію, в якій багато хто вбачає коріння сучасного ЄС [1], але, в першу чергу, він був учителем математики у паризькому коледжі. Відтак, його виховна концепція спиралась на практичний досвід. Він розумів недоліки сучасної йому системи і пропонував шляхи й механізми її покращення. Проте освітня система цього педагога, добре відома на Заході, не ставала предметом спеціальної уваги вітчизняних дослідників.

Головний твір, в якому була підсумована його виховна концепція, – це "Новий Кіней", що з'явився 1623 року [2]. Цей твір, за задумом автора, мав напучувати володарів сучасного йому світу в питаннях встановлення миру в країнах Європи. Актуальність пацифістських ідей Емеріка Крюсе зумовлювалась складністю епохи, що передувала написанню книги – століття Реформації було часом докорінних змін самої сутності Європи, формування її сучасних засад, відомих як "європейські цінності". Але всі ці процеси супроводжувались численними війнами, в тому числі й громадянськими. Емерік Крюсе, як свідок цих подій, з позицій педагога сформулював виховні засади, що на його думку, мали сприяти встановленню миру в Європейських державах.

Твір "Новий Кіней" вважається проектом союзу народів, покликаною зберегти й захистити всезагальний мир. Автор виступає з чітко виражених гуманістичних позицій і звертається до папи та європейських монархів із закликом створити міждержавну асамблею, яка знаходилась би у Венеції й об'єднувала усі європейські християнські держави, включаючи й православну Московію, а також і нехристиянські регіони – Персію, Індію, Китай, Японію та Північну Африку. Чимало дослідників вбачають у цій структурі прототип сучасного Європейського Союзу.

Будь-які позитивні зрушення у суспільній сфері (реформування, які наразі проходить і наша країна) Емерік Крюсе вважав за доцільне починати з виховання підростаючого покоління. При цьому він сформулював проблему, актуальну і сьогодні: "зараз на неї [молодь] майже не звертають уваги, оскільки чиновники цілковито покладаються на батьків, а батьки надають повну свободу своїм дітям. Це особливо небезпечно в наш час, коли авторитет батьків занепав" [2, с. 109]. Зазначимо, що слова, сказані в 1623 р., не втратили актуальності і зараз. Відтак, його ідеї варті уваги і в сьогоденних реаліях.

Мета нашої розвідки – виявити актуальні для сьогодення форми й методи виховання пацифізму у молодого покоління, які запропонував у своїй концепції Емерік Крюсе.

Досягнення окресленої мети потребує відповідного теоретико-методологічного обґрунтування. Методологічні основи нашого дослідження спадщини Емеріка Крюсе складаються з комплексу загальнонаукових та дисциплінарних теоретичних засад.

Для розуміння проблем формування пацифізму у сучасних дітей шкільного віку в Україні на початку XXI ст. необхідно передусім з'ясувати розуміння автором термінів "пацифізм", "виховання пацифізму", виявити їх основні характеристики, змістове, емоційне та конотаційне навантаження, визначити провідну прагматичну функцію. Це завдання ускладнюється відмінністю вітчизняної дисциплінарної традиції від варіанту розвитку педагогічного знання як частини інтелектуальної педагогіки в рамках західної науки.

Західноєвропейська гуманітаристика наразі базується на міждисциплінарному підході, який передбачає поєднання методів різних гуманітарних дисциплін. Застосування саме такого підходу для нашого дослідження вважаємо доцільним з огляду на те, що виховання пацифізму є не тільки педагогічною проблемою, а й почасти психологічною, соціально-культурною, гуманітарною, філософською. Відтак, сьогодні уявляються актуальними завдання поєднання традиційної дисциплінарної педагогіки з пізнанням складної логіки виховання пацифізму у новій міждисциплінарній структурі науки. Найбільш перспективною відповіддю на ці виклики сучасної науки вважаємо застосування когнітивної методології дослідження, поширеної в рамках західної інтелектуальної гуманітаристики. Так, враховуючи значення "лінгвістичного повороту" для постмодерної науки, до теоретико-методологічного апарату дослідження залучено категорію "нарративна стратегія". Складові цієї одиниці дозволили відслідкувати межі різних текстових інстанцій, а у випадку даного дослідження зрозуміти, до якої ідеології виховання був прихильний автор даної виховної концепції.

Базовим методологічним інструментарієм, який зумовив логіку опрацювання та особливості викладення матеріалу у дослідженні, стали окремі принципи концептуального підходу. У нашому дослідженні ми брали за базову лінгвістичну одиницю концепти "мир" та "виховання [пацифізму]". Змістовий плюралізм поняття "пацифізм" та "виховання пацифізму", його цивілізаційний, культурологічний та ідеологічний виміри цілком підпадають під складові концепту в тлумаченні лінгвістів З.Д. Попової [3] та І.А. Стерніна [4]. Даний підхід також пов'язаний з методологією французької школи "Анналів": осягнення історії розвитку ідей виховання пацифізму через ментальність суспільства, де на першому плані не події, як такі, а реакція на події з боку сучасників-учасників подій, відображення історичних процесів у суспільній свідомості і трансформація останнього. Цей підхід, який широко застосовували представники школи Жак Ле Гофф, А.Я. Гуревич та інші, в нашому дослідженні дозволив реконструювати погляди автора ніби "зсередини", через світогляд та світовідчуття окремих аспектів виховного процесу в його уявленні.

Емерік Крюсе у справі збереження миру провідну роль відводив державі. Основою смирного співіснування держав і людей в громаді є дотримання природних прав людей на життя і добробут. Автор твору вважав, що основна причина воєн – у політичній нетерпимості. Конфлікти можуть бути усунуті, якщо всі люди, у першу чергу монархи, стануть керуватися у своїх діях усвідомленням єдності людей і взаємозв'язку, що існує між ними. Основою метою виховання в цій площині мало стати формування у молодого покоління толерантності й пацифізму. Задля цього у молоді мало бути сформоване терпиме ставлення до родини, до іноземців, до представників інших станів, тощо. При цьому підкреслювалось, що у молоді варто виховувати розуміння того, що всі люди є рівні перед законом. В якості прикладу він наводив дворян, яких пропонував судити так само за злочини, як і представників інших станів.

Вихідною запорукою успішного виховання взагалі, автор вважав базове забезпечення державою потреб людини у житлі та їжі. Це створює умови для стабільності і спокійного розвитку громади й особистості. Емерік Крюсе вважав, що держава має піклуватись передусім про дозвілля молоді. Зокрема, саме державні мужі мають організовувати розваги підростаючого покоління, які не будуть суперечити інтересам громади. "Природньо, що увесь світ прагне насолоди, том розумно з боку государя дозволити своєму народові благородні розваги й законні задоволення" Такими він визнавав "ігри з отриманням призив й театральні видовища й інші розважальні вправи, які... корисні тілу й зміцнюють дух". До таких він відносив кінні змагання, поетичні концерти й концерти старовинної музики [2, с. 107].

Значну роль відводив родині, зазначаючи, що хороший родинний приклад упередить молодь від розбещеності. Закликав посилити роль держави у виховання дітей. Аргументував тим, що колись батьки мали таку значну владу над дитиною, що могли покарати їх з власної волі і навіть безпідставно приректи на смерть. Водночас Емерік Крюсе висуває фактично сміливу як для того часу ідею, що бити чи вбивати свого сина "без значної для цього підстави" не гуманно [2, с. 108]. Навряд чи помилились, якщо припустимо, що ця думка була фактично революційною як для початку XVII століття, – періоду, що позначився тяжкими тілесними покараннями під час вихованого процесу, періоду, що отримав назву "полювання на відьом". Можна зрозуміти, чому автор не відмовився цілковито від застосування тілесних покарань, але вже відверто зазначав, що це є "не гуманно".

Відтак, він зазначає, що в його час діти вже звільнились від влади батьків до такої міри, що "вже диктують закони своїм батькам, а інколи й ображають батьків вчинком або словом" Саме тому, на його думку, держава має взяти на себе зобов'язання по вихованню молоді, доручити чиновникам турботу про "виховання молоді порості, з тим, щоби та згодом дала хороші плоди" [2, с. 108]

Для прикладу автор звертається до виховної системи Давньої Греції, зазначаючи, що лакедемоняни не дозволяли своїм батькам виховувати дітей на їх власний розсуд. Дітей розподіляли по групам, починаючи із семирічного віку, і доручали їх магістрату, створеному спеціально для виховання дітей. Магістрат привчав дітей пити і їсти разом у спільних їдальнях, вчив їх деяких вправ. Їх навчали досить ґрунтовно прийомам боротьби і поєдинків. Автор визнавав боротьбу досить небезпечним заняттям, адже діти вчать бути задираками, набуваючи рис варварів, які не поважають суспільну дисципліну. Він наводив у якості прикладу виховну систему Арістотеля, який пропонував навчати дітей

мистецтвом. Сам Крюсе пропонував, щоби до 14 років дітей привчали читати, рахувати й писати – "перевага, яка дасть їм потім знання законів, давньої історії своєї країни" [2, с. 109].

Він також дотримувався думки, що дітям потрібно викладати іноземні мови, які найбільше поширені з-поміж їх співвітчизників. На той час такими були латина і грецька з-поміж християн та рабська з-поміж мусульман.

Він визнавав корисним вивчення різних наук, які "просвіщають розум і приносять задоволення" [2, с. 109]. Науки, на його думку, посідають друге після добропорядності, місце у переліку чеснот [2, с. 100], адже коли діти подорослішають, вони зможуть вдосконалювати свої знання в цих науках, але найголовніше, що вони зможуть "завжди пишатись тим, що не провели своє дитинство марно, як більшість їх однолітків, які починаючи від колісанки звикли байдкувати й гратися так, що виростають нікчемами" [2, с. 109]. Тому він вважав за краще виховувати дітей у суворості і лише коли вони зміцніють їх можна буде навантажити фізичними вправами і науками, щоби вони вміли не тільки добре говорити й цінувати все те, що їх оточує, але й сміливо захищати у випадку необхідності.

Також дієвим інструментом виховання Емерік Крюсе вважав формування милосердя й толерантності у дітей. Для цього пропонував використовувати такі методи як приклад і нагадування. Зокрема, послався на традиції єгиптян приносити на розкішну вечерю скелет людини, який мав нагадувати, що життя швидкоплинне і не потрібно прагнути збагачення задля даремного вихвалання, адже все у цьому світі є відносним і тимчасовим.

На особливе милосердя, на його думку, заслуговують каліки, старці, немічні та сліпці. При цьому він закликав бути розумно-милосердними, не роздавати зайвого бездумно. Наприклад, дітей з бідних родин він пропонував навчати професіям, щоби запобігти їх неробству і навчити самих заробляти на життя.

Наукам Е. Крюсе відводив дуже важливу, хоча й не провідну, роль при вихованні толерантності, зазначаючи, що "найвеличніші государи завжди поважали вчених і надавали їм найвищу нагороду за їх труд" [2, с. 100]. Він наводив у якості прикладу хибне переконання скіфів та готів, які вважали, що наука послаблює хоробрість чоловіків. Розплатою за таку зневагу він вважає відсутність визначної ролі цих варварів у світовій історії. На противагу ним він наводить грецький та римський народи, які вдало поєднували фізичні вправи з розвитком наук, що зробило Афінську та Римську держави могутніми, а їх народи найбільш доблесними, щасливими та мудрими [2, с. 101].

Він вірив у те, що розум людини прагне гармонії, адже духовна радість сильніша за інші. У зв'язку із цим пропонував використовувати музику в якості засобу регулювання моральності: "варто визнати, що нема більш надійного засобу, ніж музика, здатного пом'якшити людину й зробити її більш миролюбною" [2, с. 108].

Даючи поради як прививати дитині пацифістські прагнення, Крюсе, втім, впадає у певне протиріччя. З одного боку він висловлює мрійливе побажання "залишити скіфам поклоніння мечам" і "уподібнитись скоріше есеям, у яких не було жодного майстра-зброяря, або ж тим давнім народам, які не знали, що таке вбити або вчинити злочин" [2, с. 114]. З іншого боку він все ж вважав далеко не зайвим навчити молоду людину умінню постояти за себе і батьківщину. Адже він усвідомлював, що його час "не досконалий" і війни неминучі. Тому він пропонував приділяти значну увагу фізичному розвитку підростаючого покоління. З цією метою він пропонував з 14 років навчати дітей верхової їзди, плаванню, стрибкам, стрільбі зі зброї. Всі ці заняття мали тривати до 18 років у спеціальній "Суспільній Академії". І тільки після неї дітей мали повернути під батьківську опіку. Але вже з таким рівнем підготовки, який робив честь кожному батьку, радому бачити свою дитину "здатну орієнтуватись і в житті, і на війні, і в дні миру" [2, с. 109].

З таким рівнем підготовки юнак уже міг вільно обрати будь-яку професію згідно своїх здібностей. Цікавим є зауваження Крюсе про те, що дитиною, яка отримала хорошу освіту, легко керувати. Водночас він критикував античну виховну систему за те, що вона передбачала наслідування професії: тобто щоб син кухаря став кухарем, а син секретаря не міг отримати більш престижну професію. Такий підхід, на його думку, ставав завадою на шляху до прояву чеснот і здібностей до різних видів майстерності. Крюсе пропонував викладачам постійно тримати в полі зору випускників "Суспільної Академії", вони мали змусити кожного обрати собі певний спосіб життя, щоб ніхто не впав у неробство. Потрібно надати молоді право вільного вибору професії, щоб вони самостійно із захопленнями могли самовдосконалюватись у тій майстерності, до якої у них є здібності. Свобода самостійного вибору створить мотивацію, необхідну для подальшого вдосконалення особистості.

Найбільшими вадами при вихованні він вважав бездіяльність та непослух (схильність до сперечання), також вагомими (хоча й не злочинними) вадами вважав азартні ігри та марнотратство. Він навіть пропонував державне регулювання витрат заможних людей, аби убезпечити їх від банкрутства. Саме ці чотири вади у людини, на думку автора, і призводять до суперечок, і, як наслідок, розв'язання воєн [2, с. 97]. Він також наводить механізми боротьби із такою вадою молоді як розпуста. Для уникнення цього, крім іншого, держава має заохочувати раннє одруження молоді, що сприяє формуванню відповідальності і відволікає від лихих розваг.

Отже, Е. Крюсе вважав, що задля забезпечення сталого розвитку держави нема нічого більш важливого, ніж виховання молоді, адже молодь – це основа держави, опора її спокою. Зазвичай в історіографії детально розглядається інтеграційний проєкт Емеріка Крюсе, висвітлюються основні структури міжнародної Генеральної Асамблеї, органи її управління, умови функціонування. Проте, в жодному з досліджень не згадується, що основною запорукою миру Емерік Крюсе вважав належне виховання підростаючого покоління і тільки потім пропонував інші "більш універсальні" засоби збереження миру, як-от створення Асамблеї та інших органів і установ, що мали регулювати державні відносини та зберігати мир на континенті.

Виховні принципи Емеріка Крюсе не втратили актуальності і в наш час. Чимало елементів освітньої концепції цього видатного вченого-педагога можуть бути імплементовані у складних вітчизняних реаліях і сприяти встановленню миру в країні засобами виховання підростаючого покоління.

Використані джерела

1. Борко Ю. Европейская идея: от утопии к реальности. Исторические метаморфозы европеизма. *Общий европейский дом: что мы о нем думаем?* Москва, 1991. Гл. I. С. 8–48.
2. Крюсе Э. Новый Киней или рассуждение о состоянии, предоставляющем возможности и средства для установления всеобщего мира и свободы торговли во всем мире. *Трактаты о вечном мире*. Сост. И.С. Андреева, А.В. Гулыга. Санкт Петербург, 2003. С. 60–114.
3. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика. Москва, 2007. 314 с.
4. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж, 2001. С. 58–65.
5. Human Rights and Citizenship Education. NY. 2015. 117 p.
6. Villaverde M. The long road to religious toleration: Emeric Crucé predecessor of the enlightenment. *History of European ideas*. 2017. Vol. 43. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01916599.2016.1203591> (Last accessed: 12/03/2017)

Ivanenko L.

EDUCATION OF YOUTH AS AN INSTRUMENT OF PEACE IN THE CONCEPT OF ÉMERIC CRUCÉ

The paper analyzes the educational ideas of the famous Parisian scientist Emeric Cruce (1590-1648). The author of the idea of an international organization, in which many see the roots of the modern EU, he has developed an interesting educational system based on his own practical experience. The basis of his concept was the idea of the social well-being of a young person, which should be the key to successful education. In the first place in education he set up the breeding of integrity, and only then, teaching to the sciences. A significant role in the educational process was given to the state, which should act as the guarantor of social integration of pupils.

He nevertheless assumed that the wars in his troubled epoch, unfortunately, were inevitable, and therefore considered it necessary to teach young people the ability to stand up for them self and their motherland. Therefore, he proposed to devote considerable attention to the physical development of the young generation. So he offered to teach children riding, swimming, leaps, and firing weapons from the age of 14. These classes had to last up to 18 years in a special "Social Academy". And only after graduating it children were to be returned to parental care.

Emeric Cruce believed that in order to ensure the stable development of the state there is nothing more important than the education of youth, because young people are the foundation of the state, the support of its rest. Usually in the historiography the integration project of Emeric Cruce is considered in details, the main structures of the International General Assembly, the bodies of its management, the conditions of functioning are investigated. However, none of the studies mentioned that the main guarantee of peace due to Emeric Cruce was proper education of the young generation and only after it he suggested other "more universal" means of preserving peace, such as the creation of the Assembly and other bodies and institutions that had to regulate state relations and keep peace on the continent.

Educational principles of Emeric Cruce have not lost their relevance in our time. Many elements of the educational concept of this prominent scientist-teacher can be implemented in our complex national realities and contribute to the establishment of peace in the country by means of upbringing the young generation.

Key words: Emeric Cruce, upbringing, pacifism, tolerance, compassion.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2018 р.